

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถ ในการแข่งขันในเวทีระดับโลก พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษา ได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, คำนำ)

นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้ มีคุณธรรม และมีความรอบรู้ อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาไทย โดยให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปการศึกษาขึ้นเพื่อมุ่งสู่คุณภาพการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเอง และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ

และเต็มตามศักยภาพ ในการปฏิรูปการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถบริหารจัดการสถานศึกษา ทั้งด้านวิชาการ หลักสูตร งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการนำสถานศึกษาไปสู่การยอมรับของชุมชน สังคม และสาธารณชนหรือเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญในการบริหารโรงเรียนให้มีคุณภาพ เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญต่อทิศทางการดำเนินนโยบายทางการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นยอมรับกันว่ามีผลต่อการสร้างคุณภาพของโรงเรียน (สงบ ประเสริฐพันธุ์, 2543, หน้า 14) โรงเรียนที่ดีมีคุณภาพทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และคุณภาพสำคัญที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพนั้น มาจากคุณภาพของผู้บริหารโรงเรียน และจากการศึกษางานวิจัยของอีกเก็ดเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อความสำเร็จของโรงเรียน หนึ่งในคุณลักษณะดังกล่าวก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนที่ใช้ความเป็นผู้นำในการบริหารงานวิชาการและให้การสนับสนุนคุณภาพการเรียนการสอน

การบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันนั้นเป็นการบริหารที่กระจายอำนาจมาจากส่วนกลางมากขึ้น โดยเริ่มที่โรงเรียนเป็นอันดับแรก ในรูปแบบของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School Based Management) ซึ่งจะเป็นการบริหารทั้งองค์กร (Total Quality Management) อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการประกันคุณภาพการจัดการศึกษา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคุณภาพผู้บริหารการศึกษาให้เป็นนักพัฒนาองค์กร ที่มีจิตใจมุ่งสร้างองค์กรที่ลดการพึ่งพิงระบบราชการมากขึ้น สามารถนำองค์กรให้รอดได้ด้วยทีมงาน มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารระดับมืออาชีพ (Professional School Administrator) มีการกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยเน้นคุณภาพ การแข่งขัน เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยมุ่งสู่อนาคตที่มั่นคง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบที่หลากหลาย อาทิเช่น บุคลากรภายใน บุคลากรภายนอก นักเรียน งบประมาณ ชุมชน และที่สำคัญที่สุดน่าจะหนีไม่พ้นผู้บริหารการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาให้เป็นนักพัฒนาองค์กรเพื่อการปฏิรูปการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะผู้บริหารการศึกษาจะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด และผู้บริหารการศึกษาที่ประสบความสำเร็จต้องเป็นนักพัฒนาองค์กรผู้ทรงประสิทธิภาพ คือ สามารถที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความตระหนักและอุปนิสัยในการทำงานที่มุ่งคุณภาพและประสิทธิภาพ อันจะเป็นเส้นทางแห่งการเป็นนักพัฒนาองค์กรเพื่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง

ผู้นำคุณภาพจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไปสู่ความคิดสร้างสรรค์แบบใหม่ ความคิดที่ออกนอกกรอบหรือกฎเกณฑ์เดิม เพื่อประยุกต์งานให้เกิดความก้าวหน้า ถ้าเรายังมัวอยู่กับปัญหาเดิม ๆ โดยไม่เปลี่ยนแปลงวิธีการมีแต่จะสะสมปัญหาไปเรื่อย ๆ เหมือนดินพอกหางหมู และในที่สุดก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงจึงต้องอาศัยผู้นำที่มีความกล้าหาญและอาศัยความเสียง เพราะครูอาจารย์และคนที่อยู่รอบข้างย่อมเกิดความกลัวในเรื่องการเปลี่ยนแปลง บางคนกลัวเสียผลประโยชน์บางคนกลัวว่าจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดความยุ่งยากขึ้น บางคนกลัวผลกระทบกับหน้าที่การงานซึ่งผู้นำจะต้องวางแผนระยะยาว เพื่อแก้ปัญหาในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงลงไป เพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

ในปัจจุบันผู้นำคุณภาพ (Quality Leadership) ควรมีลักษณะเป็นผู้นำวิสัยทัศน์ ผู้นำด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี การบริหารยึดถือความจริงมากกว่าความรู้สึก มีความสามารถในการสื่อสารใช้แรงจูงใจในการบริหาร รวมทั้งเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดการพัฒนา และที่สำคัญผู้นำต้องมีความมุ่งมั่นในการบริหาร โดยเน้นผลงานเป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปฏิรูปการศึกษา ผู้นำคุณภาพจำเป็นต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อตอบสนองความต้องการความจำเป็น ตลอดจนสร้างความประทับใจเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ โดยเฉพาะผู้เรียนเป็นลูกค้าคนสำคัญ ผู้นำคุณภาพจึงต้องมีเป้าหมายในการพัฒนา โดยยึดผู้เรียนเป็นหลัก (Learner centered) โดยมีการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักการทางสถิติและข้อมูลในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง และสามารถทัดเทียมกับสากลตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสูงมาก ต่อความสำเร็จในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จทุกโรงเรียนมีผู้บริหารที่มีคุณสมบัติเด่น ๆ คล้ายคลึงกันทั้งสิ้น คือล้วนเห็นความสำคัญของงานวิชาการและเน้นการพัฒนาวิชาการของโรงเรียนทั้งสิ้น มีความจริงใจและความตั้งใจในการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารดังกล่าวหากมีความรู้ความสามารถทั้งด้านการคิดและการปฏิบัติสูง มีประสบการณ์กว้าง และสามารถแสวงหา ปัจจัยสนับสนุนได้มาก ก็ยิ่งทำให้การพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จล้วนมีความกล้าในการตัดสินใจ กล้าต่อการเสี่ยง เพื่อผลักดันให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในขณะเดียวกันการที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงานเป็นองค์ประกอบเกื้อหนุนให้ผู้บริหารสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี จึงกล่าวได้ว่า การเห็นความสำคัญของงานวิชาการและการมีความจริงใจในการพัฒนานี้เปรียบเสมือนฐาน หลักการพัฒนาและความกล้าในการตัดสินใจช่วยให้เสาและโครงสร้างของการพัฒนาเกิดขึ้น กล่าวคือผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีเพียง 1 คน สามารถนำครูอีกนับร้อยคนและนักเรียนอีกนับพันคนให้เกิดการพัฒนาได้ และ

ในทางตรงกันข้ามผู้บริหารที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมก็สามารถบั่นทอนความก้าวหน้าของการพัฒนาและความเจริญงอกงามทั้งครูและนักเรียนอีกเป็นจำนวนมากได้

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพของงานวิชาการเป็นอย่างมากผู้บริหารจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้งานวิชาการประสบผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัญหาของผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนมีภาระอื่นที่จะต้องทำมากจึงไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจเรื่องหลักสูตร และการบริหารงานวิชาการอย่างเต็มที่ อาจจะไม่เห็นความสำคัญของงานวิชาการหรือคิดว่ามีผู้ช่วยฝ่ายวิชาการอยู่แล้วจึงไม่สามารถควบคุมการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจงานวิชาการ เพราะว่าเป็นงานที่เห็นผลช้าสลับไปพัฒนางานทางด้านอื่นผลสำเร็จเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากกว่า ผู้บริหารโรงเรียนขาดการติดตามประเมินผลวิชาการอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้จึงส่งผลให้ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานวิชาการเป็นอย่างมาก (อำภา บุญช่วย, 2537, หน้า 190)

งานวิชาการถือเป็นหัวใจหรืองานหลักของการบริหารโรงเรียนที่ผู้บริหารและครูจะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ส่วนงานอื่น ๆ มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นงานสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับผู้ที่มิมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจะต้องส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จทางงานวิชาการที่สอดคล้องกับหลักสูตรหรือเป็นไปโดยหลักการของศึกษาศาสตร์นั้น จะเป็นโรงเรียนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีมีกิจกรรมและโอกาสที่ส่งเสริมสนับสนุนชักนำให้เด็กได้มีประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง คุณลักษณะดังกล่าวถือเป็นโรงเรียนตามการศึกษาที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540, หน้า 25-26)

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสามารถใช้คุณลักษณะผู้นำในการนำบุคลากรในสถานศึกษาในการพัฒนาโดยเฉพาะการเป็นผู้นำทางวิชาการเพราะงานวิชาการเป็นหัวใจของสถาบันการศึกษาทุกระดับไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือโรงเรียนการที่จะดูว่า สถาบันใดมีมาตรฐานนั้นส่วนใหญ่ใช้ผลงานทางวิชาการเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ งานวิชาการจะมีผลสัมฤทธิ์เพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารว่าจะให้ความสำคัญกับงานบริหารวิชาการหรือไม่ และบุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในงานวิชาการมากน้อยแค่ไหน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการเตรียมการเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความพร้อมอย่างทั่วถึง ภาวะผู้นำในด้านวิชาการจึงจำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาทุกคน

จากความสำคัญและปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะถือว่าผู้บริหารจะต้องเป็นบุคคลที่เป็นผู้นำ

การเปลี่ยนแปลงและมีอิทธิพลต่อบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งมีภาวะผู้นำในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ความศรัทธา แรงจูงใจ โน้มน้าวให้ครูผู้สอนเห็นคล้อยตามและให้ความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน ตามภารกิจของสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการบริหารงานวิชาการนั้นเป็นภารกิจหลักของผู้บริหาร โรงเรียนและถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียน ที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษานั้นคือนักเรียนมีความรู้ คุณธรรม เก่ง ดี มีสุข มีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่ชาติต้องการสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้ อย่างมีความสุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง กับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทรา เขต 2 เพื่อนำผลการศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้เป็นผู้ นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพต่อไป อันจะก่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาโรงเรียน ให้เจริญก้าวหน้า และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนปรับปรุงการบริหารงานวิชาการ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

1.2.2 เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

1.2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานให้เป็นผู้การเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพต่อไป อันจะก่อให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 ในปีการศึกษา 2552 ดังนี้

1) คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงพัฒนาจากแนวคิดของ SEDL (Southwest Educational Development Laboratory, 2009, Online) ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 6 ด้าน ได้แก่

- (1) การมีวิสัยทัศน์
- (2) การมีความเชื่อว่างค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้
- (3) การเน้นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์
- (4) การสื่อสารและการเป็นนักฟังที่ดี
- (5) การปฏิบัติงานให้เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
- (6) การใช้หลักการบริหารความเสี่ยง

2) การบริหารงานวิชาการศึกษาจากขอบข่ายการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2546ข, หน้า 33-34) กำหนดขอบข่าย 12 ด้าน ได้แก่

- (1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- (2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- (3) การวัดผล ประเมินผลและเปรียบเทียบโอนผลการเรียน
- (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- (6) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
- (7) การนิเทศการศึกษา
- (8) การแนะแนวการศึกษา
- (9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- (10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน
- (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุ องค์กร และ

สถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.4.2 ขอบเขตของประชากร

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 174 โรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 64 โรงเรียน ผู้บริหาร 64 คน ครู 242 คน โรงเรียนขนาดกลาง 63 โรงเรียน ผู้บริหาร 63 คน ครู 532 คน โรงเรียนขนาดใหญ่ 47 โรงเรียน ผู้บริหาร 47 คน ครู 1,013 คน รวมผู้บริหาร 174 คน ครู 1,787 คน รวมประชากรทั้งหมด 1,961 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารจำนวน 123 คน และครูจำนวน 316 คน มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, p. 608) ได้จำนวนผู้บริหาร 123 คน และครู จำนวน 316 คน

ขั้นที่ 2 แบ่งสัดส่วนโรงเรียนตามขนาดโรงเรียนเป็น 3 ประเภท คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ จำนวนครูและผู้บริหารแต่ละขนาดโรงเรียน ได้จากการเทียบบัญชีไตรยางศ์

ขั้นที่ 3 สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากชื่อโรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างที่กระจายอยู่ตามโรงเรียนขนาดต่าง ๆ

รวมกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร 123 คน ครู 316 คน รวมทั้งหมด 439 คน

1.4.3 ตัวแปรที่จะศึกษา

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 6 ด้าน ได้แก่

(1) การมีวิสัยทัศน์

(2) การมีความเชื่อว่างค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้

(3) การเน้นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์

(4) การสื่อสารและการเป็นนักฟังที่ดี

(5) การปฏิบัติงานให้เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

(6) การใช้หลักการบริหารความเสี่ยง

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 2 จำนวน 12 ด้าน ดังนี้

(1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

(2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

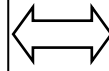
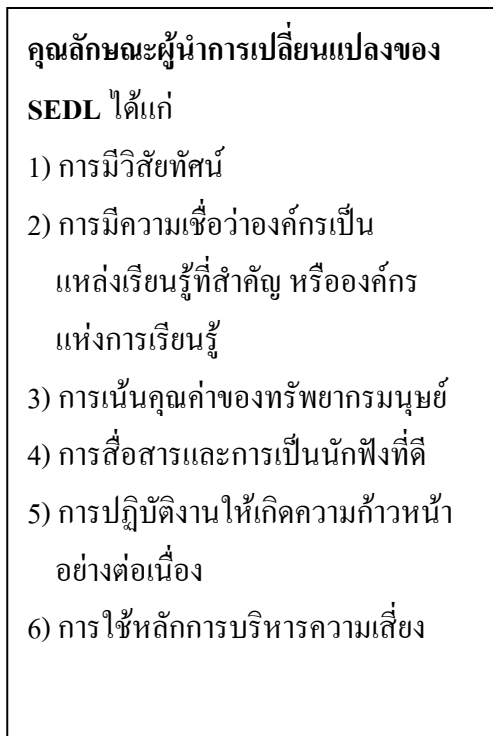
(3) การวัดผล ประเมินผลและเปรียบเทียบโอนผลการเรียน

- (4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- (5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- (6) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
- (7) การนิเทศการศึกษา
- (8) การแนะแนวการศึกษา
- (9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- (10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน
- (11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- (12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

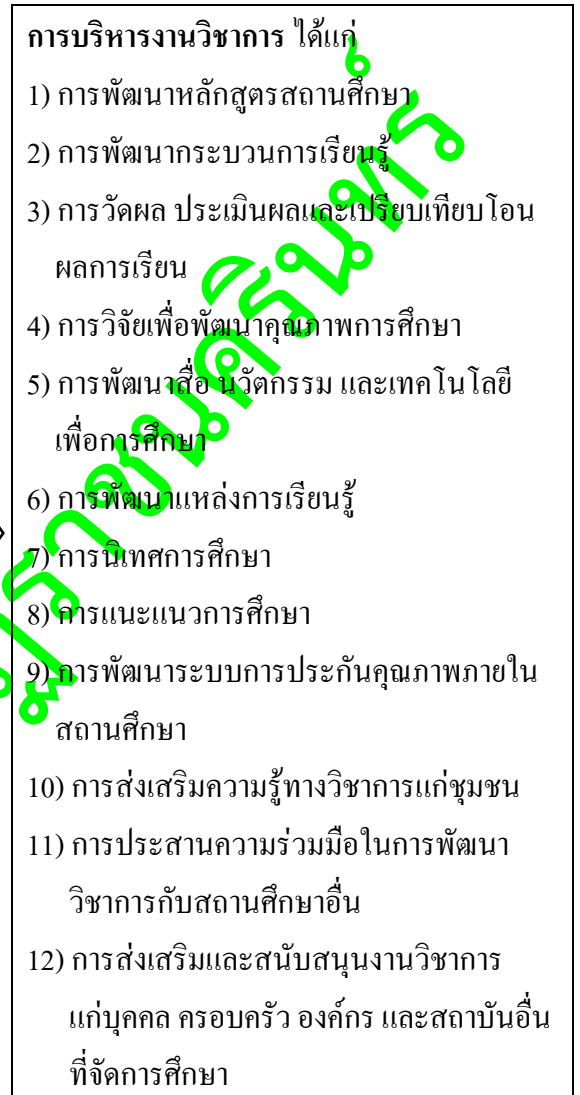
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาและพัฒนาจากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ SEDL (Southwest Educational Development Laboratory, 2009, Online) ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การมีความเชื่อว่าองค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้ 3) การเน้นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์ การสื่อสารและการเป็นนักฟังที่ดี 4) การปฏิบัติงานให้เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง 5) การใช้หลักการบริหารความเสี่ยงและการบริหารงานวิชาการศึกษาจากขอบข่ายการบริหารงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2546ข, หน้า 33-34) จำนวน 12 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัดผล ประเมินผลและเปรียบเทียบโอนผลการเรียน 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 6) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ 7) การนิเทศการศึกษา 8) การแนะแนวการศึกษา 9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ดังแสดงกรอบแนวคิดตามภาพ 1

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.6 สมมติฐานการวิจัย

คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา
 ชั้นพื้นฐานมีความสัมพันธ์กันทางบวก

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 คุณลักษณะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการบังคับบัญชาของผู้บริหาร ทักษะในการใช้วิธีการบังคับบัญชาที่เหมาะสมตามสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

1.7.2 ผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการหรือใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษาของผู้บริหารเพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่ได้รับมอบหมาย หรือตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางไว้ ด้วยความเต็มใจมากกว่าควบคุม

1.7.3 คุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การแสดงความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษาและใช้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่ได้รับมอบหมาย หรือตามแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้ ประกอบด้วยคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 6 ด้าน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การมีความเชื่อว่างค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้ การเน้นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์ การสื่อสารและการเป็นนักฟังที่ดี การปฏิบัติงานให้เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง การใช้หลักการบริหารความเสี่ยง มีรายละเอียดดังนี้

1) การมีวิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถในการกำหนดนโยบาย ทิศทาง และกระบวนการพัฒนาสถานศึกษาทั้งในด้านหลักสูตรสถานศึกษา การเรียนการสอน สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องสภาพการปฏิรูปการศึกษา และรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอนาคต

2) การมีความเชื่อว่างค์กรเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ หรือองค์กรแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ นวัตกรรม และจัดหาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา และการแสวงหาแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาเพื่อใช้เป็นสถานที่ให้ครู บุคลากร และนักเรียนได้เรียนรู้ รวมถึงการจัดสภาพบรรยากาศทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3) การเน้นคุณค่าของทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาครู และนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงานสอนและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร และนักเรียนตามความต้องการ และจำเป็นด้วยวิธีการที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้บุคลากรและนักเรียนแสดงความรู้ ความสามารถ และศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ รวมทั้งให้ขวัญกำลังใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

4) การสื่อสารและเป็นนักฟังที่ดี หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้นำและผู้ร่วมงาน คำนึงถึงการสื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์

ต่อการพัฒนาองค์กร เข้าใจและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง และรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาตลอดเวลา

5) การปฏิบัติงานให้เกิดความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง หมายถึง ครูสามารถในการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา 4 งาน ได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานงบประมาณ และงานบริหารทั่วไป การปฏิบัติงานที่เน้นการปรับปรุง และพัฒนาอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และต่อเนื่อง มีการประเมินผลและรายงานความก้าวหน้าเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

6) การใช้หลักการบริหารความเสี่ยง หมายถึง ความสามารถในการจัดการภารกิจของสถานศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ไม่เคร่งครัดจนเกินไป ให้อิสระเสรีภาพแก่ครูและบุคลากรในการปฏิบัติงานภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสม บางครั้งเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรปฏิบัติงานนอกกรอบหรือนโยบายได้ หากสามารถเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

1.7.4 งานวิชาการ หมายถึง กิจกรรม เทคนิคที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อพัฒนา และเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักเรียน ได้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม สามารถดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณสมบัติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ

1.7.5 การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการ 12 ด้าน คือ

1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร ประกอบด้วย การศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จัดทำโครงสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตร ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน การนิเทศหลักสูตร การติดตามประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตร

2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง จากแหล่งเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน มีการนิเทศการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

3) การวัดผล ประเมินผลและเปรียบเทียบโอนผลการเรียน หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผล ดำเนินการวัดผลการเรียนการสอน จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ผลการเรียน และมีการพัฒนาเครื่องมือวัดประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการ และการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่น

5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และการบริหารงานวิชาการ และส่งเสริมให้ครูมีการผลิตสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งจัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้และประสานความร่วมมือในการผลิต จัดทำ พัฒนาการและการใช้สื่อในการพัฒนางานด้านวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่น รวมทั้งเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

6) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการสำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นในพื้นที่การศึกษา และพื้นที่ใกล้เคียง และจัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ให้แก่ครู นักเรียนสถานศึกษา หน่วยงาน ยุทธศาสตร์ และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาใกล้เคียง รวมทั้งจัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดองค์ความรู้ร่วมกับสถาบันอื่น และจัดให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกันเพื่อจัดเตรียมแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้าอย่างเพียงพอและเหมาะสม

7) การนิเทศการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาในการสนับสนุนความร่วมมือของผู้นิเทศ ครูผู้สอน และบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาที่กระตุน และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น ๆ หรือเครือข่ายนิเทศภายในเขตพื้นที่การศึกษา อันจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนบรรลุสูงสุด

8) การแนะแนวการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการวางระบบการแนะแนวทางวิชาการ และวิชาชีพในสถานศึกษาโดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีการประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนรู้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น

9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องโดยการจัดระบบ โครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบ

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง และเขตพื้นที่การศึกษา โดยการวางแผน พัฒนาติดตาม ตรวจสอบอย่างเป็นระบบ ประสานงานกับเขตพื้นที่ และสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา เพื่อประเมินสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

10) การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่น เพื่อเสริมสร้างความคิดและเทคนิค ทักษะทางวิชาการ เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น และได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล ตลอดจนการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้โดยการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการสำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน มีการจัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด เทคนิค ทักษะวิชาการ ส่งเสริมให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางวิชาการ ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

12) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้มีการมีส่วนร่วมในการสำรวจความรู้ของบุคคล ครอบครัว องค์กร และสถานศึกษาอื่น การวางแผนส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการ เพื่อพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษา

1.7.6 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 หมายถึง หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในอำเภอพนมสารคาม อำเภอบางคล้า อำเภอกองเขื่อน อำเภอแปลงยาว อำเภอราชสาส์น อำเภอสนามชัยเขต และอำเภอท่าตะเกียบ

1.7.7 สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2 หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาตั้งแต่อนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดจะเชิงเทรา เขต 2 เฉพาะที่เป็นส่วนราชการของรัฐ

1.7.8 ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 2

1.7.9 ครู หมายถึง ครูที่ปฏิบัติงานฝ่ายวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 2

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี